

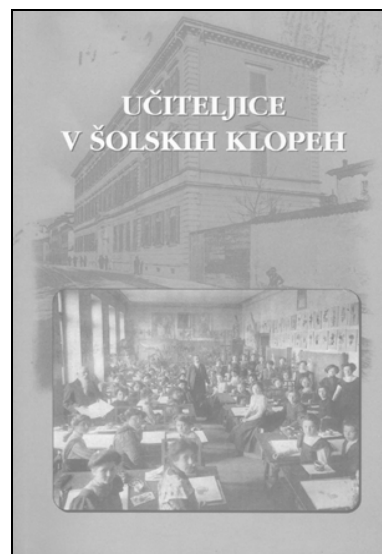
sežke svojih raziskav je predstavljal na mnogih predavanjih in predstavitev. Znanstvene razprave je objavjal v uglednih nemških medicinskih, fizioloških in kemijskih revijah. V kvantitativni organski mikroanalizi je dosegel največ in leta 1917 pri založbi Springer v Berlinu objavil knjigo *Die quantitative organische Mikroanalyse*; do l. 1958 je bila sedemkrat ponatisnjena, prevedena pa tudi v angleščino, francoščino in ruščino. Za svoje znanstvene uspehe in odmevne objave je prejel vrsto nagrad, med njimi najvišjo: Nobelovo nagrado za kemijo, decembra 1923 za odkritje originalne metode mikroanalize organskih snovi. Spremno študijo ob Preglovi predstavitvi končuje avtorica z utrinki iz njegovega življenja, slovenskimi zapisi o njem ter sklepom. V nadaljevanju spremnih študij prof. dr. Branko Stanovnik s strokovnega stališča osvetljuje Friderika Pregla in organsko mikroanalizo, prof. dr. Miha Tišler pa je prispeval članek Ob osemdesetletnici Nobelove nagrade za kemijo Frideriku Preglu. Preglovo predavanje ob podelitvi Nobelove nagrade ter slavnosti govor na sprejemu Nobelovih nagrajencev v Stockholmu 10. 12. 1923 (prevedla ga je prof. nemškega jezika Duša Fischinger) končujeta prvi del knjige; sledi faksimile.

Knjiga nedvomno izčrpno predstavlja Friderika Pregla in faksimile prve izdaje njegove knjige o kvantitativni organski mikroanalizi; namenjena je tako strokovni kot laični javnosti in bogati naše predstavitve znanstvenikov slovenskega rodu, tokrat Nobelovega nagrajenca, in njihovih del.

Sonja Anžič

Učiteljice v šolskih klopeh, zbornik ob 130. obletnici ustanovitve slovenskega učiteljskega dekleta v Gorici, glavna urednica: Vlasta Tul, Pokrajinski arhiv v Novi Gorici, Nova Gorica 2005, 320 strani

130. obletnica ustanovitve učiteljskega dekleta v Gorici bi v preteklem letu skorajda minila neopazno, če ne bi arhivska svetovalka Vlasta Tul iz Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici opozorila nanjo z izdajo obsežne publikacije. Prvotna zamisel je bila sicer precej drugačna. Jubilej naj bi zaznamoval le članek v eni izmed strokovnih publikacij, pa so se stvari začele razvijati v povsem drugo smer. Iz skromne ideje je tako zrasla tematsko in vsebinsko raznovrstna, bogata in zanimiva pripoved o ustanovi, ki je v zahodnem slovenskem etničnem prostoru usposabljala dijakinje za slovenske učiteljice. Pripoved sicer še zdaleč ni povedala vsega, zato pa je dovolj široko zasnovana, da omogoča številna nadaljnja raziskovanja.

Kot je zapisano v uvodu k zborniku, so učiteljske dekleta v Gorici odprli v šolskem letu 1875/76. Skupaj z deškimi učiteljskimi, ki je v Gorici delovalo že od leta 1870 in se nato leta 1875 preselilo v Koper, je predstavljalo zaključeno celoto, temelj avstrijskega državnega šolstva v slovenskem jeziku na tem delu slovenskega ozemlja, to pa je bilo za uveljavljanje slovenstva velikega, morda celo odločilnega pomena. Dekliško učiteljske sicer v ničemer nima izrecnega prvenstva, saj so šole za učiteljice tudi na Goriškem obstajale že prej, pri uršulinkah že od srede 19. stoletja, toda izključno v italijanskem in nemškem jeziku. Prvo slovensko dekliško učiteljske je bilo sicer ustanovljeno v Ljubljani že leta 1870, vendar je tu potekal pouk v slovenščini pri manj predmetih kot na goriškem dekliškem učiteljsku.

Izobraževanje v slovenskem jeziku za poučevanje na slovenskih šolah je bilo v obdobju ustanovitve učiteljske izrednega pomena za krepitev narodne zavesti prebivalstva same Gorice, pa tudi širšega območja Goriške in ne nazadnje celotnega slovenskega etničnega prostora.

Po drugi strani pa je prav tako pomembna tudi družbena razsežnost delovanja tega učiteljske, saj je izobraževanje doslej zapostavljeno žensko populacijo usposabljal za javno priznan poklic. Diplomantke so se po zaključku šolanja lahko zaposlile kot državne uslužbenke in si s tem zagotovile socialno neodvisnost, to pa je bila tudi spodbuda pri uveljavljanju žensk v javnem življenju.

Ko se je leta 1909 iz Kopra v Gorico vrnilo samostojno slovensko moško učiteljske, se je pomen Gorice kot središča izobraževanja učiteljev na Primorskem še okrepil. Izobraževanje učiteljev v slovenskem jeziku se je med vojnima pod pritiskom fašizma nadaljevalo v Tolminu, sprva še v slovenskem, nato pa tako kot v Gorici v italijanskem jeziku. Slovenske šole in učiteljske so se na obeh straneh

današnje meje, tako v Gorici in Tolminu kot tudi v Novi Gorici, ponovno odprli po drugi svetovni vojni.

O vsem tem in še marsičem drugem v zborniku govori 16 avtorjev. Zbornik je namreč zastavljen precej širše, kot pričakujemo glede na njegov naslov, saj vključuje tudi vsebine, ki so le posredno povezane s samim ženskim učiteljskim v Gorici. V uvodnem članku Branko Marušič riše splošne družbene razmere na Goriškem od konca 18. stoletja do vstopa Slovenije v Evropsko unijo. Sledijo razprave, ki obravnavajo ustanovitev in delovanje učiteljskega za dekleta v Gorici ter njegovih predhodnikov in sorodnih ustanov. Aleksandra Serše tako piše o spremembi položaja žensk s pridobitvijo učiteljske izobrazbe, Majda Cencič pa o slovenskem moškem učiteljskem v Gorici. Zanimivi so odlomki iz Zgodovine učiteljskega v Gorici avtorja Franca Hafnerja iz leta 1900 v prevodu Draga Trpina, saj lahko med drugim spoznamo tedanji učni načrt. Tatjana Hojan je raziskala, kako je delovanje učiteljskega pred 1. svetovno vojno odmevalo v slovenskem pedagoškem časopisju. Vlasta Tul je izdelala različne statistične prikaze za slovenski del učiteljskega (število vpisanih deklet, socialna struktura in izvor dijakin) ter sestavila seznam učnega osebja. Podobno raziskavo je za italijanski oddelek učiteljskega pripravila Lucia Pillon, Renato Podbersič pa se je posvetil izobraževanju goriške duhovščine med prvo svetovno vojno in se tako dotaknil začetkov visokošolskega izobraževanja na Goriškem. Samo Pahor je pripravil sezname učnega osebja in dijakov, ki so obiskovali učiteljske v Tolminu, kjer je delovalo med obema vojnoma, Jurij Rosa pa pregledal slovenske primorske časopise med letoma 1919 in 1927 in objavil seznam člankov v zvezi z učiteljskim v njih. Na podlagi dnevniških zapisov goriške učiteljice Marije Koršič je Ivanka Uršič predstavila življenjsko zgodbo ene izmed mnogih slovenskih učiteljic, ki jih je fašistični režim prisilil, da so delale daleč stran od domačega kraja.

Nekdanja dijakinja Marta Filli je prispevala spomine na čas, ko je obiskovala italijansko učiteljske v Tolminu, Silvana Boltar, Ana Hojak in Barbara Šinigoj pa se v svojih spominskih zapisih ozirajo na leta, ki so jih preživele na italijanskem učiteljskem v Gorici. Usodo povojnega učiteljskega v Tolminu je raziskala Aleksandra Pavšič Milost, obnovo in razvoj učiteljskega v Gorici prinaša prispevek Majde Sfiligoj, zbornik pa zaključuje raziskava Mire Cencič, ki obravnava zadnjo izobraževalno ustanovo za poklic učitelja, ki je delovala v Novi Gorici med letoma 1972 in 1986.

V zborniku so objavljeni številne fotografije in nekaj pisnih dokumentov. Ob izdaji zbornika je bila v preddverju Pokrajinskega arhiva v Novi Gorici pripravljena tudi razstava, na kateri so na ogled slikovne priloge iz zbornika.

Bojan Himmelreich, Jure Miljevič, Bombe na Celje, Letalski napadi na Celje med drugo svetovno vojno, razstava in razstavni katalog, Zgodovinski arhiv Celje, Celje 2005, 52 strani

Šestdeseta obletnica konca druge svetovne vojne je bila primerna priložnost za predstavitev manj obravnavanega dogajanja na Slovenskem v času te velike morije – letalskih napadov na mesta, industrijo in prometnice. Nekatera mesta v Sloveniji so že celovito raziskala in prikazala to plat vojne, Celje pa tega do sedaj še ni storilo. Zato sta združila moči mag. Bojan Himmelreich iz Zgodovinskega arhiva Celje in zunanji sodelavec Jure Miljevič, avtorja razstave in kataloga. Na otvoritvi razstave 15. decembra 2005 sta pojasnila, da sta si delo razdelila na "zemeljski" in "zračni" del. Tako je razdeljen tudi katalog.

V prvem delu Letalske sile, katerih posadke so letele nad Celjem, nam avtor Jure Miljevič predstavlja letalske sile tretjega rajha (Luftwaffe), nastanek in zgodovino ameriške 12. in 15. zračne sile ter vojna letalstva držav Britanskega imperija in dominionov: Kraljevo vojno letalstvo (RAF – Royal Air Force), Kraljevo avstralsko vojno letalstvo (RAAF – Royal Australian Air Force) in Vojno letalstvo Južnoafriške unije (SAAF – South African Air Force). Tako lahko izvemo, da so nad Celjem v okviru držav Britanskega imperija leteli tudi avstralski, južnoafriški in novozelandski piloti. Vsi skupaj, ameriški in britanski, pa niso vedeli, kje pravzaprav letijo. To nazorno kaže poročilo ameriškega pilota, sestreljenega blizu Celja, saj je v poročilo zapisal, da je bil sestreljen v mestu Chile v Avstriji.

V drugem delu avtor mag. Bojan Himmelreich v petih poglavjih predstavlja protiletalsko zaščito in samozaščito prebivalcev, kronologijo letalskih napa-

